

UDC 94(520+(470+571))“1902/1906”

KAMETARO IJIMA (JAPANESE IMPERIAL CONSUL IN ODESSA): WORKING IN CONFLICT-FRIENDLY RELATIONSHIPS

S. Pavlenko

PhD (History), Senior Fellow

Dmytro Yavornytsky National Historical Museum of Dnipro

16, Dmytro Yavornitsky Str., Dnipro, 49027, Ukraine

skaiveta@i.ua

The article analyzes the activities of Kametaro Iijima as the Japanese Imperial Consul in Odessa during the period 1902–1906. At that stage of the development of Russian-Japanese relations, there was escalation due to the collision of the interests of the states in Korea and China, which led to the war of 1904–1905 and further resumption of peaceful interstate relations. The political situation directly influenced the working conditions of the Japanese consulates on the territory of the Russian Empire. Collecting information on mobilization processes in the South of the Russian Empire and the potential of the Black Sea Navy was a priority for K. Iijima. The establishment of the Anglo-Japanese Union (1902) became the legal basis for establishing communications and exchanging information between the consuls of Japan and Great Britain in Odessa. An important question for Tokyo the day before and during the war of 1904–1905 was whether Russia would use the Black Sea Navy in the course of hostilities. To investigate the matter, after the temporary closure of the establishment in Odessa and the beginning of the military conflict, K. Iijima as an undercover agent was sent to Istanbul. Despite the priority of the military-strategic sphere, in the period of 1902–1903 the consul actively researched the economic potential of the region, trade conditions, oil market, ways of connection of the Odessa port, etc. Despite the overall complexity of Russian-Japanese relations, no significant contradictions were found in the relationship between the consul and the local administration during the period under review. This allowed in 1906 to resume the activities of the Japanese Imperial Consulate in Odessa without further difficulty.

Keywords: Anglo-Japanese Union, Consul, Japan, Odessa, Russian Empire, Russian-Japanese War

КАМЕТАРО ІІДЗІМА (ЯПОНСЬКИЙ ІМПЕРСЬКИЙ КОНСУЛ В ОДЕСІ): РОБОТА В УМОВАХ КОНФЛІКТНО-ДРУЖНІХ ВІДНОСИН

С. С. Павленко

Для населення європейської частини Російської імперії початку ХХ ст. Японія все ще була загадковою та маловідомою країною. Навіть з наближенням війни 1904–1905 рр. для пересічних жителів залишалися малозрозумілими причини конфлікту. При відкрито ворожому ставленні до Японії найвищих політичних кіл на Півдні Російської імперії, тобто на території сучасної України, у досить ліберальних умовах діяло Японське консульство. Токіо задіювало усі можливі засоби для обстоювання власних зовнішньополітичних інтересів. Саме тому до обов'язків Японського імперського консульства в Одесі як напередодні, так і після війни 1904–1905 рр. належали досить різні компетенції: розвідка, популяризація, комунікація тощо. Виконувати ці обов'язки мав очільник установи – Каметаро Іідзіма.

© 2020 S. Pavlenko; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine on behalf of *The World of the Orient*. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

Історіографічна база. Діяльність Японського імперського консульства в Одесі наприкінці XIX – на початку XX ст. залишається малодослідженим сюжетом російсько-японських відносин. У низці публікацій авторка вже зверталася до цієї теми. Однак критичне осмислення попередніх напрацювань та опрацювання нових джерел спонукають нас до перегляду питання діяльності Каметаро Ідзіми як японського консула в м. Одесі.

Проблема нашого дослідження переважно розглядається науковцями в контексті інших питань. Американський дослідник Дж. Ленсен у роботі “Japanese Diplomatic and Consider Officials in Russia” здійснив спробу скласти перелік службовців японських консульських установ на території Російської імперії та Радянського Союзу [Lensen 1968]. Зокрема, автор вказує на хронологічні межі діяльності К. Ідзіми в м. Одесі. Побіжно торкається діяльності японського консула на Півдні Російської імперії сучасний історик Ф. О’Браєн. При цьому головним предметом його дослідження є співпраця Великобританії та Японії у військовій сфері за союзним договором 1902 р. [O’Brien 2004, 72–73]. Українські дослідники Л. Вовчук [Вовчук 2014, 13] та О. Тригуб [Тригуб 2012, 48–53] акцентують увагу на розвідницькій діяльності консульських чинів на Півдні Російської імперії. Отже, у наукових працях розглядаються лише окремі сюжети діяльності Японського імперського консульства в Одесі, які вписані в контекст інших дослідницьких проблем.

Джерельна база дослідження представлена матеріалами Центрального державного історичного архіву (м. Київ), Державного архіву Одеської області, Національного архіву Японії та Дипломатичного архіву Міністерства закордонних справ Японії. Важливе значення мають консульські звіти, які розкривають пріоритетні напрями діяльності японського консульства. Документи з Національного архіву Японії містять відомості щодо просування К. Ідзіми по службовій драбині. Матеріали українських архівів – це різні звернення консула до місцевої влади. Вони демонструють локальний вимір міждержавних комунікацій. Вагоме значення мають матеріали з періодичних видань. Це переважно одеські газети “Южное обозрение” та “Одесские новости”. Розміщені на їхніх сторінках статті демонструють, з одного боку, ставлення широкого загалу до Японії та її консула, а з другої – намагання видавців і провладних структур моделювати суспільне сприйняття, підбурюючи його до ворожнечі чи налагодження двосторонньої співпраці.

Відновлення Імперського японського консульства в м. Одесі. Історія функціонування Японського консульства в Одесі розпочинається ще в 1890-х рр. Першим очільником установи став місцевий підприємець Олександр Ракшеев. Але після його смерті відповідно до розпорядження від 20/10 вересня 1899 р. установа тимчасово була закрита [Levyng on carrying goods... 338]. На сторінках газети “Южное обозрение” від 9 лютого 1900 р. повідомлялося: “...державна рада Японії, при розгляді кошторису витрат країни на 1900 рік, не затвердила видатки на утримання штатного консульства в Одесі. Отже, і в цьому році японське консульство не буде відкрите” [Южное обозрение 1900, 3].

Новий етап діяльності установи в Південній Пальмірі розпочався в 1902 р. Враховуючи значення Одеси як військово-морського порту Російської імперії та ескалацію міждержавних відносин, на посаду консула мав бути призначений кваліфікований співробітник МЗС. Японію цікавило питання: чи використає Росія Чорноморський флот у разі війни в Далекосхідному регіоні? Паралельно для Токіо актуальною була інформація про економічну та соціально-політичну ситуацію на Півдні Російської імперії.

Новим консулом було обрано Каметаро Ідзіму (яп. – 飯島亀太郎, інший варіант перекладу укр. – Ідзіма Каметаро, англ. – Iijima Kametaro) – випускника Токійського університету (1893) [Bunkan...], кар’єрного дипломата. На службу до МЗС Японії він був прийнятий у 1894 р. після складання кваліфікаційного іспиту

[D. Miscellanea, 572]. Працював помічником консульського секретаря в Інчжоу (Корея, 1895 р.) [Ji Meiji... 9], секретарем при японській дипломатичній місії в Петербурзі (1897–1899). Тобто ще до призначення в Одесу чиновник мав можливість практично ознайомитися з умовами, традиціями і звичаями, що побутували в імперії, та оволодіти російською мовою. За роботу на посаді третього секретаря японської місії в Санкт-Петербурзі в 1898 р. К. Ідзіма був нагороджений Російською імперією орденом Святого Станіслава III ступеня [Teishin jikan... 108]. У 1899 р. дістав нове призначення до Лондона на посаду помічника консула [Gaimusho gero (Meiji sanju ninen bun) 243]. У 1900 р. К. Ідзіма стає повноцінним консулом, очоливши японську установу в м. Туансвіллі (Австралія) [Bunkatsu 1, 157]. Отже, чиновник за вісім років служби в МЗС набув великого досвіду роботи в різних закордонних представництвах із широкою географією перебування (в Кореї, Австралії та Великобританії). Зрозуміло, що призначення етнічного японця мало кардинально змінити характер функціонування установи в Одесі, адже перший представник японських інтересів у регіоні О. Ракшеев був підданим Російської імперії та за статусом почесним консулом і опікувався переважно питаннями розвитку російсько-японської торгівлі.

15/2 лютого 1902 р. від імені японської місії в Санкт-Петербурзі міністру закордонних справ Російської імперії В. Ламздорфу було надіслано повідомлення щодо призначення К. Ідзіми японським імперським консулом у м. Одесі. Відновлення діяльності консульства зачіпало і матеріальну сторону питання. Японці звернулися до В. Ламздорфа із запитом про ввезення необхідних для установи речей (меблів, обладнання, предметів першої необхідності) через російську митницю без сплати зборів. На це клопотання було дано позитивну відповідь, щоправда, встановлювалося обмеження: загальна їхня вартість не мала перевищувати 750 карбованців [Levyng on carrying goods... 332, 228].

До Одеси консул прибув у квітні 1902 р. [Отъезд японского консула 1904, 4]. Для забезпечення повноцінного функціонування установи до її штату на посади секретарів були призначені Н. Фукуда та М. Мацумото. Відновлена установа розташовувалася за адресою: м. Одеса, вул. Воронцовська, будинок № 4. Там же проживали і службовці консульства [ЦДІАК, ф. 385, оп. 1. спр. 1090, арк. 85].

Торговельно-економічний напрям діяльності Японського імперського консульства в Одесі. Перші звіти К. Ідзіми на посаді консула датовані травнем 1902 р. і присвячені дослідженню економічних умов Одеси та регіону, огляду російсько-турецьких економічних відносин [Iijima, 2. Report from... 486–499]. У своїх наступних звітах консул наводив відомості про стан цукрової промисловості [Roshia... 335–362], сільського господарства Півдня імперії, про основні групи товарів та ціни на них [Iijima, 10) Report from... 320–332]. Окремий звіт присвячений питанням імпорту чаю та перегляду Російською імперією митних тарифів на його ввезення [Rogyo ajia... 541–542]. У донесенні від 1903 р. К. Ідзіма інформував вже про факт введення нових тарифів та про процедуру ввезення чаю [Iijima, Suriranka... 558–561]. Консул доповідав у Токіо про розвиток залізничного сполучення регіону. Приділяв велику увагу питанню можливості організації компанії для імпорту російської нафти до Японії. З цією метою він вів перемови з Акціонерним товариством з видобутку російської нафти та рідкого пального (правління компанії розміщувалося в Лондоні) [Ro abura... 176–189]. Ескалація російсько-японських відносин мотивувала токійських чиновників до накопичення пального для забезпечення потреб власного флоту.

К. Ідзіма виконував важливі повноваження з підтримки системи японських резидентів на території Російської імперії. За рекомендацією консула в 1903 р. відбувається вибір нового японського почесного консула в м. Батумі, яким став англієць В. Стювел [Report from... 478–482].

Важливим напрямом діяльності консульства було дослідження комерційного мореплавання Одеси. У лютому 1903 р. К. Ідзіма надав звіт про морське сполучення між Одесою та японськими портами. Чиновник повідомляв, що за 1902 р. відбувся 21 регулярний рейс, а за 1901-й – 23. Консул вказує на тенденцію зменшення їхньої кількості [Iijima, Roshia giyu... 120–121]. К. Ідзіма приділяв значну увагу дослідженню російського Добровольчого флоту та маршрутів його сполучення, зокрема з портами Італії, США, Великобританії, загальному стану російського суднобудування та мореплавання. Збір подібної інформації мав допомогти токійським чиновникам скласти цілісну картину економічного становища Російської імперії та відповідно до її особливостей скорегувати намічений курс розвитку російсько-японської торгівлі.

Дослідження військово-стратегічних питань. Загострення російсько-японських відносин впливало на діяльність К. Ідзіми, консулу доводилося керувати інституцією, що розміщувалась на території майже ворожої країни. Пріоритетне значення в період 1902–1904 рр. мав збір інформації не соціально-економічного, а військово-стратегічного змісту та огляди політичної ситуації в регіоні.

К. Ідзіма звертався до теми зовнішньої політики царського уряду. Одне з центральних місць посідало “китайське питання”. Консул повідомляв до Токіо про розміщення російських облигацій у Маньчжурії, виплату китайською стороною репарацій, надання російським урядом Китаю позик на будівництво залізниці [Iijima, 7. Report from... 114–124]. Важливе значення в системі міжнародних відносин мали стосунки між Петербургом та Парижем. К. Ідзіма проаналізував зміст матеріалів російських періодичних видань, зокрема газети “Санкт-Петербургские ведомости”, де розкривалися питання російсько-французького зближення. Консул відзначав, що в газетних публікаціях показово простежується економічна зацікавленість Франції у зближенні з Російською імперією та робиться акцент на винятково мирному характері союзу, який прагнули показати як зразковий для всієї Європи.

Укладення англо-японського союзу дало змогу налагодити співпрацю у сфері обміну інформацією між британськими та японськими консульськими чинами. З 1903 р. К. Ідзіма та британський генеральний консул в Одесі Ч. Сміт обмінювалися відомостями про стан російського Чорноморського військово-морського флоту. Перед початком російсько-японської війни МЗС Японії відповідно до клопотання японського генерального штабу доручило К. Ідзімі здійснювати кураторство західних інформаторів. Серед останніх був Т. Дж. Мак-Кенон, кореспондент журналу “The Times” у м. Одесі [O’Brien 2004, 72–73]. Отже, обіймаючи посаду консула, К. Ідзіма здійснював розвідницьку діяльність.

У період 1903–1904 рр. відбувається активне листування між міністром закордонних справ Японії Дз. Комурою, головою японської дипломатичної місії в Петербурзі С. Куріно та консулом в Одесі К. Ідзімою стосовно мобілізаційних процесів у Російській імперії та формування інформаційної мережі в регіоні. Про значення цих документів свідчить їхній гриф “秘”, тобто “таємно”. Токіо бентежила можливість участі в майбутньому конфлікті російського Чорноморського флоту. Консулу відводилася роль спостерігача за російською армією в регіоні. У телеграмі від 28 лютого 1903 р. К. Ідзіма повідомляв міністра закордонних справ про те, що “існують підстави вважати, що військові органи Одеси дістали нещодавні інструкції щодо підготовки до мобілізації” [Investigating the rumor... 78]. Такі звіти консула лише переконували Токіо в актуальності подальшої підготовки власних сил до війни.

У звіті від 22 червня 1903 р. чиновник надавав інформацію про склад російського Чорноморського військово-морського флоту. К. Ідзіма зібрав статистичну інформацію, склав перелік назв військових суден та їхніх класів [Iijima, Roshia kokkai... 264–265].

Розлогий огляд питання мобілізаційних процесів консул надіслав міністру 7 січня 1904 р. Він повідомляв, що йому надійшло близько “500 повідомлень з різних військових округів Півдня Російської імперії... Командир Південної армії в м. Одесі повідомив про переміщення 250 тисяч солдатів, і зокрема двох дивізій донських козаків. Деякі офіцери, що перебували в Одесі у відпустці, були викликані в Петербург. Але ознак помітної активності в регіоні немає” [Austria, 201]. У тому ж звіті консул звертався з проханням про затвердження додаткових видатків для оплати за отриману інформацію, що надалі було погоджено Дз. Комурую. У розпорядженні від 12 лютого 1904 р. міністр наказував К. Іідзімі “знайти підхожих іноземців в Одесі, аби вони займалися військовим шпигунством”. Висловлювалося побажання, щоб це було дві особи, які не знали про таємну діяльність одна одної, що дало б змогу перевіряти інформацію. У відповідь консул повідомляв про попередню домовленість із декількома французами і прохав надіслати йому інструкції щодо порядку взаємодії з ними. Вже безпосередньо перед початком відкритого збройного конфлікту консул звітував про налагодження співпраці з “джентльменом”, що мав розробити спеціальний шифр, який буде використовуватися під час війни для передачі інформації [Austria, 199–207]. Відомості, отримані в результаті роботи К. Іідзіми, давали можливість японському військовому керівництву сформулювати уявлення про силу російського Чорноморського флоту та стан справ на Півдні Російської імперії, що було важливо в умовах наближення війни.

Згортання діяльності консульства напередодні війни. 24 січня (6 лютого) 1904 р. японський Надзвичайний та Повноважний Посол у Петербурзі С. Куріно передав міністру закордонних справ Російської імперії графу В. М. Ламздорфу дипломатичну ноту. У ній зазначалося, що оскільки вимоги Токіо стосовно російсько-японських суперечностей у Кореї та Китаї “не дістали уваги, якої вони заслуговують”, то токійський уряд “вирішив припинити свої дипломатичні зносини з Імперським Російським урядом”. Після вручення ноти С. Куріно зробив заяву про свій намір 26 січня (8 лютого) 1904 р. залишити не тільки Петербург, а й межі Російської імперії [Широкоград 2003, 181]. До аналогічних дій, однак вже без притаманної столичній місії демонстративності, вдалися і службовці японських консульських установ на російській території.

25 січня (7 лютого) 1904 р. К. Іідзіма дістав наказ міністра закордонних справ Японії Дз. Комури припинити діяльність його установи та проінформував, що ведення всіх справ надалі буде передано американському консулу [Odessa, 66–67].

У той же день на сторінках газети “Одесские новости” було опубліковано статтю “У японского чиновника” з інтерв’ю секретаря консульства Н. Фукуди. Слід зауважити, що опубліковані відомості щодо динаміки політичних подій були дещо застарілими. Очевидно, надрукований матеріал був підготовлений заздалегідь (не менш ніж за день до друку). В інтерв’ю японський чиновник акцентує увагу на тому, що поширені в місцевій періодиці відомості про висадку японських військ у Кореї явно перебільшені та “не мають того значення, якого йому тут надають. Доти, доки дипломатичні переговори з Росією ще тривають, Японія не може висадити в Кореї великий контингент військ”, а направлені в регіон солдати – це звичайне доукомплектування вже наявного гарнізону. Таке висловлювання секретаря є відображенням актуальної на той час зовнішньополітичної лінії Токіо, а не реальних подій. Окрім того, як вже вказувалося вище, на момент друку статті офіційні переговори були припинені. Цікавими є міркування секретаря стосовно “китайського питання”, які мають категоричний характер. Н. Фукуда вказував, що нейтралітет Китаю та Кореї в разі майбутньої війни неможливі: “Як може бути нейтралітет у тих державах, територія яких є театром воєнних дій...” Секретар подавав досить негативний образ Китаю, як такого, що не може бути надійним партнером, навіть більше – союзником: “...китайці в цей тривожний час виявляють багато хитрості і,

як мені здається, готові у вирішальний момент перейти на бік того, кому усміхнеться привид перемоги. На послуги таких людей ані Росії, ані Японії незручно покладатися”. Висловлювання Н. Фукуди стосовно Росії витримані відповідно до всіх дипломатичних вимог. Однак паралельно він демонструє сильну японську зовнішньополітичну лінію та готовність до збройної боротьби. Чиновник заперечує поширене переконання, що японська армія не готова до воєнних дій у зимовий час, та, навпаки, наводить приклад японсько-китайської війни 1895 р., яка *“затягнулася до лютого. Тоді японські солдати були в легкому похідному одязі та почувалися і діяли чудово”* [У японського чиновника 1904, 3]. Службовці Японського імперського консульства в Одесі жодним чином не виявляли ворожості щодо Російської імперії. Їхні висловлювання були спрямовані на формування позитивного образу власної країни – перспективного торговельно-економічного партнера із сильною армією, що з культурного погляду є рівною західним державам, а в обстоюванні своїх інтересів – готовою до збройної боротьби.

Розрив російсько-японських відносин перетворив Японське імперське консульство в м. Одесі на об’єкт уваги з боку журналістів та місцевої громадськості. У виданні газети *“Одесские новости”* від 26 лютого 1904 р. було розміщено декілька повноцінних статей та низку невеличких заміток, пов’язаних з Японією. Окремою статтею подавався виклад історії російсько-японського конфлікту, та розміщувалося повідомлення про згортання діяльності Японського імперського консульства в Одесі. Через подібні публікації уряд намагався пояснити, навіщо йому воювати з настільки віддаленою (для європейської частини імперії) країною, переконати у своїй всебічній перевазі та правильності зовнішньополітичної лінії [Пресса 1904, 2].

Враховуючи той факт, що відкриті воєнні дії ще не розпочались, консул продовжував ретранслювати попередні постулати МЗС Японії про щире прагнення до відновлення двосторонніх мирних відносин. *“Ідзіма висловив нам своє глибоке співчуття з приводу розриву стосунків з Росією і що йому особисто боляче залишити Одесу, до якої він звик, – сказав консул в інтерв’ю для газети. – Він сподівається, що справа до війни не дійде і він незабаром матиме можливість повернутися до Одеси. Як-не-як, якщо навіть воєнні дії розпочнуться, то вони, на думку консула, незабаром вирішаться на радість обох сторін...”* Звичайно, такі висловлювання не можна сприймати як особисту позицію консула. У період 25–26 січня установа перебувала у стані згортання своєї діяльності. *“Приміщення консульства вчора нагадувало поле бою. По всіх кімнатах стояли скрині, у які пакувалися речі і меблі консула, його колекція японських рідкісних виробів та інші. Робота йшла повним ходом, оскільки відповідно до розпорядження консул зобов’язаний негайно залишити російську територію”*.

Нагальність наказу про виїзд не дала змоги японцям повністю організувати вивіз речей, що належали установі. Було вирішено, що *“казенні речі і справи канцелярії консульства будуть опечатані в приміщенні і залишені під нагляд домовласника”* [В иностранных консульствах 1904, 3].

Консул покинув Південну Пальміру 26 січня на спеціальному кур’єрському поїзді, що відходив з міського вокзалу ввечері о 8 годині 50 хвилин. Цю подію досить яскраво описали місцеві журналісти: *“Ще задовго до подання поїзда на лінію, о 7 год. вечора до вокзалу зібралося багато цікавих... о 8 год. 35 хв. вечора до вокзалу прибула коляска і з неї вийшла дружина консула з 5-місячним хлопчиком на руках... за нею вийшов пан Ідзіма. Секретарі консульства прибули слідом за ними... через 2–3 хвилини на вокзал прибули англійський генеральний консул Чарльз Стюард Сміт, німецький генеральний консул Арман Шеффер, службовці англійського консульства, знайомі та друзі японського консула і його дружини, яка була в званні придворної дами японського Мікадо...”* [Отъезд японского консула 1904, 4].

У газетному випуску від 28 січня (10 лютого) 1904 р. йшлося про завершення процесу згортання діяльності в Одесі Японського імперського консульства: *“З від’їздом*

учора секретарів японського консульства Фукуди та Мацумото в Одесі залишається лише один японець... для охорони майна..." [В японском консульстве 1904, 3].

Згідно з тогочасним консульським правом при оголошенні війни охорона консульських архівів могла бути доручена консулу дружньої країни [Ривье 1893, 196], яким на прохання Токіо став консул США Е. Хінану [Odessa, 73–45]. Від'їзд японських консульських службовців з Одеси відбувся досить спокійно, без виявів агресії з боку місцевої громадськості.

Війна та консул. На початку воєнних дій К. Ідзіма, що перебував у Відні, як службовець МЗС Японії був зобов'язаний стежити за російською активністю на Чорному морі. Для виконання цих обов'язків у липні 1904 р. він нелегально прибув до м. Стамбула як таємний агент [O'Brien 2004, 72–73; Rethinking the Russo-Japanese War... 2007, 89]. Попередньо К. Ідзіма звернувся до англійських дипломатичних кіл із запитом про можливість надання йому необхідної інформації через їхнього представника в Туреччині. Однак з огляду на стан англійсько-турецьких відносин та нейтралітет Туреччини Великобританія відмовила японському консулу в цьому проханні. Усупереч офіційній британській позиції, англійський повірений у справах у м. Константинополі Н. Р. О'Конор надав К. Ідзімі відомості про становище російського Чорноморського флоту. Питання про те, чому британський представник проігнорував офіційну урядову позицію, залишається без відповіді. Як припускає П. О'Браєн, англієць просто вчасно не дістав відповідних інструкцій. Зрештою, його співпраця дала змогу Японії корегувати ведення своїх воєнних дій залежно від набутої інформації [O'Brien 2004, 72–73].

Повернення К. Ідзіми до Одеси. 23 серпня (5 вересня) 1905 р. між Російською імперією та Японією був підписаний Портсмутський мирний договір, що дав змогу відновити дипломатичні відносини та діяльність консульських установ.

2 березня 1906 р. одеському градоначальнику А. Г. Григор'єву надійшло повідомлення від Департаменту поліції міста з клопотанням від Японії про надання дозволу К. Ідзімі виконувати консульські обов'язки в Одесі. Місцева адміністрація не мала заперечень та прийняла схвальне рішення. Офіційно К. Ідзіма був визнаний як японський консул в Одесі за наказом імператора Миколи II від 15 квітня 1906 р. [ДАОО, ф. 2, оп. 1, спр. 3264, арк. 1–2, 6]. До Одеси консул та секретарі установи прибули ще 20 березня 1906 р. [Япония 1906, 3].

Після війни 1904–1905 рр. японські консульства в європейській частині Російської імперії продовжували зберігати свою спрямованість на виконання завдань стратегічного характеру, пов'язаних з інформаційною сферою міждержавних комунікацій: дослідження регіону та пошук економічно доцільних сфер для збільшення імпорту товарів з Японії [Iijima, 10. Report from... 138–144], огляд наявних шляхів сполучення Одеського порту [Iijima, Odessa... 87–90].

К. Ідзіма активно обстоював інтереси своїх співвітчизників та звертався до місцевої адміністрації з клопотанням про протекцію інтересів японських підданих. Як повідомляє газета "Одесские новости" 22 червня 1906 р., "в канцелярії одеського градоначальника відрекомендувалися... японський консул в Одесі Каметаро Ідзіма і полковник генерального японського штабу японської армії Ішізіка, відряджений у Росію для вивчення російської мови" [Одесские новости 1906 (23 июня), 3]. Консул заздалегідь звернувся до місцевої влади з проханням про цей прийом. Візит японського полковника Ішізаки в 1906 р. не викликав особливого інтересу ані в місцевої влади, ані в спецслужбовців. Натомість у 1907 р. це питання стало об'єктом значного інтересу – було видано наказ про організацію за ним таємного стеження [ДАОО, ф. 2, оп. 1, спр. 3264, арк. 3, 17]. Але ці заходи так і не були реалізовані. На момент видання наказу (23 квітня 1907 р.) японець вже залишив місто.

Наприкінці серпня 1906 р. генерал-губернатор Одеського градоначальства П. Ф. Глаголев дістав повідомлення, що "через від'їзд японського консула в м. Одесі Каметаро Ідзіми у відпустку до Японії управління справами консульства передано

ним Фукуді, секретарю того ж консульства” [ЦДІАК, ф. 335, оп. 1, спр. 76, арк. 9]. Н. Фукуда почав виконувати обов’язки з 22 серпня 1906 р. Каметаро Іідзіма залишив Одесу 25 серпня на пароплаві Добровольного флоту “Тамбов”, що прямував до японського порту Нагасакі [Одесские новости 1906 (26 августа), 3].

З відпустки К. Іідзіма до Одеси не повернувся, оскільки дістав призначення на нове місце служби. Подібна ситуація для японської консульської системи була досить типовою. В умовах недостатньої кількості кваліфікованих кадрів та збільшення чисельності консульських установ досвідчені службовці призначалися на більш важливі місця.

Зрештою, для К. Іідзіми діяльність у м. Одесі стала однією зі сходинок його консульської кар’єри. Вже в 1907 р. він виконував обов’язки генерального консула в м. Калькутті (колонія Британської імперії, сучасна Індія) [Consul General Iijima Kametaro... 324–325], а в 1913 р. був призначений генеральним консулом у м. Нью-Йорку [The New York Times 1913, 1]. У 1915–1918 рр. працював першим секретарем посольства в Чилі [The 37th, Minister... 400; Gaimusho geppo (Taisho shichinen nigatsu bun), 186]. Загалом на службі в МЗС К. Іідзіма перебував до 1918 р. [Bunkan...].

Період 1902–1906 рр. став новим етапом у діяльності Японського імперського консульства в Одесі. На відміну від попереднього керівника установи (О. Ракшеєв), К. Іідзіма зосереджувався на інформаційному напрямку діяльності. Значна частина його звітів була присвячена економічним питанням та мореплаванню. Однак з наближенням російсько-японської війни для Токіо набагато більше значення мали спостереження чиновника за процесами мобілізації на Півдні Російської імперії та активізацією Чорноморського військово-морського флоту. Враховуючи складність міждержавних політичних відносин у досліджуваній період, слід відзначити, що К. Іідзімі вдалося уникнути ворожих настроїв з боку місцевого населення щодо Японії. Це стало основою для налагодження дружніх відносин на локальному рівні російсько-японських комунікацій у післявоєнні роки.

ІЛЮСТРАЦІЇ

Іл. 1. м. Одеса, вул. Воронцовська, буд. 4,
місце розташування Японського імперського консульства у Одесі у 1902–1906 рр.

Іл. 2. Відтиск печатки Японського імперського консульства в Одесі

Іл. 3. К. Іідзіма

ЛІТЕРАТУРА

- В иностранных консульствах // **Одесские новости**, 1904 (27 января), № 6207.
В японском консульстве // **Южное обозрение**, 1904 (28 января), № 2394.
Вовчук Л. **Діяльність консулів іноземних держав у чорноморсько-азовських портах Російської імперії (кінець XVIII – початок XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02.** Черкаси, 2014.
Державний архів Одеської області (ДАОО). Ф. 2, оп. 1, спр. 3264.
Одесские новости, 1906 (23 июня), № 6960.
Одесские новости, 1906 (26 августа), № 7013.
Отъезд японского консула // **Одесские новости**, 1904 (27 января), № 6207.
Пресса // **Одесские новости**, 1904 (17 января), № 6197.
Ривье А. **Учебник международного права.** Москва, 1893.

Тригуб О. “Почесні шпигуни” (розвідницька діяльність іноземних консулів на Півдні України на початку ХХ ст.) // **Гілея: науковий вісник**. Вип. 67. 2012.

У японського чиновника // **Одесские новости**, 1904 (25 январа), № 6205.

Центральний державний історичний архів (м. Київ) (ЦДІАК). Ф. 335, оп. 1, спр. 76; ф. 385, оп. 1, спр. 1090.

Широкопад А. Б. Русско-японские войны 1904–1945 гг. Минск, 2003.

Южное обозрение, 1900 (9 февраля), № 1057.

Япония // **Одесские новости**, 1906 (21 марта), № 6884.

Austria / Part 1 // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B07090875000 (дата звернення: 10.01.2020).

Bunkan kotoshiken gaiko-ka (Gaikokan oyobi gyojikan shiken) [Список громадян, що склали вищий тест (на дипломатів і консулів)] // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: <http://homepage1.nifty.com/kitabatake/rekishi25.2.html> (дата звернення: 10.01.2020).

Bunkatsu 1 [Відділ 1] // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B12081235700 (дата звернення: 10.01.2020).

Consul General Iijima Kametaro: from 1906 // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B16080108000 (дата звернення 10.01.2020).

D. Miscellanea // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B16080896200 (дата звернення: 10.01.2020).

Gaimusho geppo (Meiji sanju ninen bun) [Щомісячний звіт Міністерства закордонних справ (лютий 1899 р.)] // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B13091272300 (дата звернення: 10.01.2020).

Gaimusho geppo (Taisho shichinen nigatsu bun) [Щомісячний звіт Міністерства закордонних справ (лютий 1918 р.)] // **Diplomatic Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B13091358500 (дата звернення 10.01.2020).

Iijima K. 2. Report from the Consul in Odessa about the acceptance of the issuance of Persian bond by Russia July, Meiji // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B11090713400 (дата звернення: 10.01.2020).

Iijima K. 7. Report from the Consul in Odessa on the placement of new government by Russia and the economic reasons behind the formation of the alliance between Russian and France July, Meiji 35 // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B11090684200 (дата звернення: 10.01.2020).

Iijima K. 10) Report from Consul stationing in Odessa about farming situation // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B11090848600 (дата звернення: 10.01.2020).

Iijima K. 10. Report from the Consul in Odessa about the issuance of new bond in Russia June, Meiji 39 // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B11090684500 (дата звернення 10.01.2020).

Iijima K. Odessa minato ni oite keru Roshia kisen norikumiin no domeihiko ni-seki suru kudan Meiji san juku-nen hachigatsu [Підзіма К. Відправлення з Одеського порту російського пасажирського пароплава, серпень 1906 р.] // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B11092263900 (дата звернення 10.01.2020).

Iijima K. Roshia giyu kantai Odessa zetsutokan jokihatsu gihyo Meiji sanjurokunen [Підзіма К. Регулярні рейси російського флоту Одеси, 1903 р.] // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B11092356000 (дата звернення: 10.01.2020).

Iijima K. Roshia kokkai kantai kaijo kinmu beppyo Meiji sanjurokunen [Підзіма К. Таблиця російського чорноморського флоту 1903 р.] // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B11092358000 (дата звернення: 10.01.2020).

Iijima K. Suriranka oyobu in dosan seicha ni tai suru kanzei-ritsu zoka no yoshi Odessa gyoji yori hokoku [Підзіма К. Звіт консула в Одесі про підвищення тарифної ставки на ввезення чаю] // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B12082832100 (дата звернення: 10.01.2020).

Investigating the rumor about mobilization of warriors in the south of Russia // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B07090216600 (дата звернення: 10.01.2020).

Ji Meiji Nijuhachi-nen itari Meiji Niju-nen [З 28-го року Мейдзі до 30-го року Мейдзі] // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B11092461100 (дата звернення: 10.01.2020).

Lensen G. **Japanese Diplomatic and Consular Officials in Russia**. Tokyo, 1968.

Levyng on carrying goods of Iijima, consul at Odessa customs, Russia. Same month, same year // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B10073484100 (дата звернення: 10.01.2020).

O'Brien P. **The Anglo-Japanese Alliance, 1902–1922**. London and New York, 2004.

Odessa // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B07090547000 (дата звернення 10.01.2020).

Report from Consul in Odessa about application for Japanese honorary consul in Batumi, Russia, However, the applicant is Mr. Stewart, Englishman, December, 1903 // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B16080309800 (дата звернення: 10.01.2020).

Rethinking the Russo-Japanese War, 1904–5. Vol. 1: Centennial Perspectives. Leiden, 2007.

Ro abura “tanku” yunyu nami naigai goshigaisha setsuritsu keikaku ni-seki shi zai “Odessa” Ijima ryoji yori rinsei ichi-ken [Звіт японського консула в Одесі про план створення спільного підприємства для імпорту російської нафти] // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B11091696100 (дата звернення: 10.01.2020).

Roryo ajia yori rikuro rikuro seicha ni tai suru kanzei-ritsu kaisei no yoshi zai Odessa ryoji-hokoku [Перегляд тарифних ставок на імпортований чай до Росії – доповідь консула в Одесі] // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B12082831900 (дата звернення: 10.01.2020).

Roshia seito-gyo ni-seki suru hokoku zai Odessa ryoji shintatsu no kudan [Звіт консула в Одесі про цукрову промисловість у Росії] // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B11091025900 (дата звернення: 10.01.2020).

Teishin jikan Den Kenjiro ika roku-mei gaikoku kunsho juryo oyobi haiyo no kudan [Заступник міністра зв'язків Д. Кенджир отримав та нагородив шістьма іноземними медалями] // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: <https://www.digital.archives.go.jp/das/image/M000000000000041172> (дата звернення: 10.01.2020).

The 37th, Minister, Ishii, since December 1915 // **Japanese Centre for Asian Historical Records**. URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B03041464300 (дата звернення 10.01.2020).

The New York Times, 1913 (June 30). URL: <http://query.nytimes.com/gst/abstract.html?res=990CE5DD153FE633A25753C3A9609C946296D6CF> (дата звернення 10.01.2020).

REFERENCES

“V inostrannykh konsul'stvakh” (1904), in *Odesskiye novosti*, January 27, No. 6207. (In Russian).

“V yaponskom konsul'stve” (1904), in *Yuzhnoye obozreniye*, January 28, No. 2394. (In Russian).

Vovchuk L. (2014), *Diyal'nist' konsuliv inozemnykh derzhav u chornomors'ko-azovs'kykh portakh Rosiys'koy imperiyi (kinets' XVIII – pochatok XX st.)*, Avtoref. dys. ... kand. ist. Nauk, Cherkasy. (In Ukrainian).

Derzhavnyy arkhiv Odes'koy oblasti [The State Archives of Odessa Region], Fund 2, Inventory 1, File 3264. (In Russian).

Odesskiye novosti (1906), June 23, No. 6960. (In Russian).

Odesskiye novosti (1906), August 26, No. 7013. (In Russian).

“Ot'yezd yaponskogo konsula” (1904), in *Odesskiye novosti*, January 27, No. 6207. (In Russian).

“Pressa” (1904), in *Odesskiye novosti*, January 17, No. 6197. (In Russian).

Riv'ye A. (1893), *Uchebnik mezhdunarodnogo prava*. Moscow. (In Russian).

Tryhub O. (2012), “ ‘Pochesni shpyhuny’ (Rozvidnyts’ka diyal’nist’ inozemnykh konsuliv na Pivdni Ukrainy na pochatku XX st.)”, in *Hileya: naukovyy visnyk*, Issue 67, pp. 48–53. (In Ukrainian).

“U yaponskogo chinovnika” (1904), in *Odesskiye novosti*, January 25, No. 6205. (In Russian).

Tsentral’nyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv (m. Kyiv) (TsDIAK) [Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv], Fund 335, Inventory 1, File 76; Fund 385, Inventory 1, File 1090. (In Russian).

Shirokorad A. B. (2003), *Russko-yaponskiye voyny 1904–1945 gg.*, Kharvest, Minsk. (In Russian).

Yuzhnoye obozreniye (1900), February 9, No. 1057. (In Russian).

“Yaponiya” (1906), in *Odesskiye novosti*, Mart 21, No. 6884. (In Russian).

“Austria / Part 1”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B07090875000 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

“Bunkan kotoshiken gaiko-ka (Gaikokan oyobi ryojikan shiken)”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: <http://homepage1.nifty.com/kitabatake/rekish25.2.html> (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

“Bunkatsu 1”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B12081235700 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

“Consul General Iijima Kametaro: from 1906”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B16080108000 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

“D. Miscellanea”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B16080896200 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

“Gaimusho geppo (Meiji sanju ninen bun)”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B13091272300 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

“Gaimusho geppo (Taisho shichinen nigatsu bun)”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B13091358500 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

Iijima K., “2. Report from the Consul in Odessa about the acceptance of the issuance of Persian bond by Russia July, Meiji”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B11090713400 (accessed January 1, 2020). (In Japanese).

Iijima K., “7. Report from the Consul in Odessa on the placement of new government by Russia and the economic reasons behind the formation of the alliance between Russian and France July, Meiji 35”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B11090684200 (accessed January 1, 2020). (In Japanese).

Iijima K., “10) Report from Consul stationing in Odessa about farming situation”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B11090848600 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

Iijima K., “10. Report from the Consul in Odessa about the issuance of new bond in Russia June, Meiji 39”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B11090684500 (accessed January 1, 2020). (In Japanese).

Iijima K., “Odessa minato ni oite keru Roshia kisen norikumiin no domeihiko ni-seki suru kudan Meiji san jukyu-nen hachigatsu”, *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B11092263900 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

Iijima K., “Roshia giyu kantai Odessa zetsutokan jokihatsu gihyo Meiji sanjurokunen”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B11092356000 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

Iijima K., “Roshia kokkai kantai kaijo kinmu beppyo Meiji sanjurokunen”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B11092358000 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

Iijima K., “Suriranka oyobu in dosan seicha ni tai suru kanzei-ritsu zoka no yoshi Odessa royoji yori hokoku”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B12082832100 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

“Investigating the rumor about mobilization of warriors in the south of Russia”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B07090216600 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

“Ji Meiji Nijuhachi-nen itari Meiji Niju-nen”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B11092461100 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

Lensen G. (1968), *Japanese Diplomatic and Consular Officials in Russia*, Sophia University in cooperation with the Diplomatic Press, Tallahassee, Tokyo.

“Levyng on carrying goods of Iijima, consul at Odessa customs, Russia. Same month, same year”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B10073484100 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

O'Brien P. (2004), *The Anglo-Japanese Alliance, 1902–1922*, Routledge, London and New York.

“Odessa”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B07090547000 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

“Report from Consul in Odessa about application for Japanese honorary consul in Batumi, Russia, However, the applicant is Mr. Stewart, Englishman, December, 1903”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B16080309800 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

Rethinking the Russo-Japanese War, 1904–5 (2007), Vol. 1: Centennial Perspectives, Brill, Leiden.

“Ro abura ‘tanku’ yunyu nami naigai goshigaisha setsuritsu keikaku ni-seki shi zai ‘Odessa’ Ijima ryoji yori rinsei ichi-ken”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: URL: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B11091696100 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

“Roryo ajia yori rikuro rikuro seicha ni tai suru kanzei-ritsu kaisei no yoshi zai Odessa ryoji-hokoku”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B12082831900 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

“Roshia seito-gyo ni-seki suru hokoku zai Odessa ryoji shintatsu no kudan”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/image_B11091025900 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

“Teishin jikan Den Kenjirif ika roku-mei gaikoku kunsho juryo oyobi haiyo no kudan”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: <https://www.digital.archives.go.jp/das/image/M0000000000000041172> (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

“The 37th, Minister, Ishii, since December 1915”, in *Japanese Centre for Asian Historical Records*, available at: https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/imageen_B03041464300 (accessed January 10, 2020). (In Japanese).

The New York Times (1913), June 30, available at: <http://query.nytimes.com/gst/abstract.html?res=990CE5DD153FE633A25753C3A9609C946296D6CF> (accessed January 10, 2020).

С. С. Павленко

**Каметаро Іідзіма (японський імперський консул в Одесі):
робота в умовах конфліктно-дружніх відносин**

У статті проаналізовано діяльність Каметаро Іідзіми як японського імперського консула в м. Одесі в період 1902–1906 рр. На цей етап розвитку російсько-японських відносин припадає поступова їхня ескалація через зіткнення інтересів держав у Кореї та Китаї, що спочатку призвела до війни 1904–1905 рр., а потому – до відновлення мирних міждержавних відносин. Політична кон’юнктура прямо впливала на умови роботи японських консульських чинів на території Російської імперії. Пріоритетним напрямком діяльності для К. Іідзіми стає збір інформації про мобілізаційні процеси на Півдні Російської імперії та потенціал Чорноморського військово-морського флоту. Укладення англо-японського союзу (1902 р.) стало юридичною основою для налагодження комунікацій та обміну інформацією між консулами Японії та Великобританії в Одесі. Важливим питанням для Токіо напередодні та в роки російсько-японської війни було те, чи буде Росія використовувати під час воєнних дій Чорноморський військово-морський флот. Для вивчення цього питання вже після тимчасового закриття установи в Одесі та початку воєнного конфлікту К. Іідзіма як таємний агент був направлений до Стамбула. За умов пріоритетності військово-стратегічної

сфери в період 1902–1903 рр. консул також активно досліджував економічний потенціал регіону, торговельні умови, ринок нафти, шляхи сполучення Одеського порту тощо. Попри загальну складність російсько-японських відносин, у досліджуваній період помітних суперечностей у взаєминах між консулом та місцевою адміністрацією нами виявлено не було. Це дало змогу в 1906 р. без додаткових складнощів відновити в Одесі діяльність Японського імперського консульства.

Ключові слова: англо-японський союз, К. Іідзіма, консул, Одеса, Російська імперія, російсько-японська війна, Японія

С. С. Павленко

**Каметаро Иидзима (японский имперский консул в Одессе):
работа в условиях конфликтно-дружественных отношений**

В статье проанализирована деятельность Каметаро Иидзимы в качестве японского имперского консула в г. Одессе в период 1902–1906 гг. На этом этапе развития российско-японских отношений происходит постепенная их эскалация из-за столкновения интересов государств в Корее и Китае, что привело к войне 1904–1905 гг., а затем – восстановление мирных межгосударственных отношений. Политическая конъюнктура прямо влияла на условия работы японских консульских служащих на территории Российской империи. Приоритетным направлением деятельности для К. Иидзимы был сбор информации о мобилизационных процессах на Юге Российской империи и потенциале Черноморского военно-морского флота. Заключение англо-японского союза (в 1902 г.) стало юридической основой для налаживания коммуникаций и обмена информации между консулами Японии и Великобритании в Одессе. Важным вопросом для Токио накануне и в годы войны 1904–1905 гг. было то, использует ли Россия в ходе военных действий Черноморский военно-морской флот. Для изучения этого вопроса уже после временного закрытия учреждения в Одессе и начала военного конфликта К. Иидзима в качестве тайного агента был направлен в Стамбул. В условиях приоритетности военно-стратегической сферы в период 1902–1903 гг. консул также активно исследовал экономический потенциал региона, торговые условия, рынок нефти, пути сообщения Одесского порта и т. п. Несмотря на общую сложность российско-японских отношений в исследуемый период, заметных конфликтов во взаимоотношениях между консулом и местной администрацией нами обнаружено не было. Это позволило в 1906 г. без особых сложностей восстановить в Одессе деятельность Японского имперского консульства.

Ключевые слова: англо-японский союз, К. Иидзима, консул, Одесса, Российская империя, русско-японская война, Япония

Стаття надійшла до редакції 19.01.2020